

Криво срastaње (одговор проф. Ранку Бугарском)

Синиша Стефановић, историчар

Када човека неко наружи као што је проф. Ранко Бугарски наружио мене, било би очекивано да му се одговори још бучније и бешње. Уместо тога инсистираћу на тачкама у којима смо сагласни. На првом месту: тачно је да сам погрешно наводећи интервју у четири наставка из марта 1989. године. До материјалне грешке дошло је због сажимања, свођења на трећину првобитног текста, што се, притом, одразило и на израз. Ко ради, тај и греша. Све заједно је, очигледно, код Бугарског створило утисак да га сам га оптужио за свесну сарадњу са тадашњим режимом. Такву намеру нисам имао па му се извињавам. На бројне остале квалификације одговорићу кратко: ко је без греха нека се први баци каменом, а ко живи у стакленој кући то не би требало уопште да ради.

Кренимо, дакле, одмах на тачку у којој смо сагласни јер она је од темељног значаја. Цитирам: “А што се тиче самог израза “јавна употреба језика”, који наравно нисам ја измислио, тачно је да он нема терминолошку вредност, како опомиње Стефановић (као, уосталом, ни израз “употреба језика”), а нема је зато што у овом контексту такву вредност може имати само оно што је подложно нормирању, дакле службена употреба језика – док се јавна употреба језика као далеко шири и дифузнији појам нигде у свету не нормира.”

Сагласни смо да “јавна употреба језика” (Бугарски упорно испушта “и писма”, а о писму је овде реч), будући лишена могућности да буде дефинисана, није подложна нормирању. Такође смо сагласни да се нигде у свету не нормира. Ту се наша сагласност завршава. Она се нигде не нормира управо стога што нема терминолошку вредност и ту контекст, какав год, не помаже. Не може се нешто одредити ограничавањем досега другог уколико се и такав, какав год и колики год, остатак не да као самостојан дефинисати. Баш стога “јавна употреба” нигде не постоји, па ни у Хрватској, за чије је потребе 1972. године била скована.

Терминолошку вредност (и у Хрватској) има “лична” (индивидуална) употреба језика и писма, а њу Бугарски, премда је у законодавствима чланица ЕУ стандардна, или не познаје, или не жели да је познаје. Индивидуална употреба језика и писма у сврху личне и јавне комуникације неутуђиво је људско право. Уместо да прихвати термин, он га утапа у “јавну употребу” која је, како сам тврди, појам без терминолошке и нормативне вредности, чији се досег шири на све шта преостане од ограничавања службене употребе језика и писма. Он је ту границу склон да исцрта на нивоу службених аката и преписке између државних органа. На пример: министарство

просвете не би требало да одређује писмо којим ће бити штампани уџбеници, јер они не спадају у службену, већ у јавну употребу.

Тврдим, напротив, да постоје службена и лична употреба језика и писма у јавној комуникацији, јер се сва три термина дају дефинисати, а “јавне употребе” нема, јер је логички – тиме ни правно - не може ни бити. Дефинисати се да и колективна употреба језика, уколико је мањински, али као подскуп службене употребе, као изузетак од правила.

Покажимо примером. Цедуља „враћам се за 5 minuta“ је лична употреба у јавној комуникацији. Али назив фирме, ознака радног времена и име власника службена су комуникација, јер само је њихово постојање регулисано законом те оптерећено дажбинама, па је тешко наћи начелну замерку извођењу према којем би било обавезно да буду истакнути службеним писмом. Да парафразирамо Бранислава Брборића: свако има право да говори и пише како хоће, али не где год хоће и када год хоће.

О пореклу израза „јавна употреба“ језика и писма:

Амандман V на Устав СР Хрватске (16. 02. 1972.) тј. чл. 138 Устава СР Хрватске (1974).
“У Социјалистичкој Републици Хрватској у јавној је употреби хрватски књижевни језик – стандардни облик народног језика Хрвата и Срба у Хрватској, који се назива хрватски или српски.”

М. Божић, потпредседник Сабора СР Хрватске и председник Одбора за међунационалне односе, седница РК ССРН Хрватске 3. новембар (М. Божић, Језик и толеранција, *Политика*, год. LXIX, бр. 21242- 21244, Београд, 22-24. новембар 1972.):
“Утврдивши име у јавној употреби и народно име језика Хрвата и Срба у Хрватској, Устав је само утврдио чињеницу. Живот ће дати дух и садржај језику. За нас су битне управо садржајне функције и димензије језика: знанствене, културне, социолошке, друштвене, комуникативне.
У контексту тог става - хуманог, толерантног, културног - Устав и не наглашава службеност језика, иако говори о језику у јавној употреби. (...)“

Сада је, надам се, јасније због чега тврдим да су “присталице јавне употребе самовласно и без научно брањивог образложења исцрпили лењинистички садржај и њему наместо улили људска и мањинска права.” А како се дошло до тога да се том и таквом изразу, који нема ни терминолошку ни нормативну вредност, данас у Србији придаје значај те да се њиме тумачи чл. 10 Устава (види *Закључак Уставног суда*

Републике Србије, бр. *Уз–309/2013* од 24. децембра 2013. године), питање је за озбиљну расправу.